

VARGA TAMÁS

TILD HELYTÖRTÉNETE

Az egykori Bars vármegye területén, Verebélytől délkeletre, Csiffárhoz közel van egy kis település, Tild. Olyannyira kicsi, hogy még a pápai tizedlajstromból is kimaradt.¹ Trianon, majd a Párizsi béke elszakította az anyaországtól, ma a Szlovák Köztársaság területén találjuk, Telince néven.²

Korai történetéről keveset tudunk. XI–XII. századi területén szláv és magyar helynevek fordulnak elő, és már létezik az az országos jelentőségű út, mely a barsi várat köti össze Verebélyel, és amely mentén majd Tild is kialakul. A terület ekkor feltehetőleg a barsi vár birtoka.³ Tildnek azonban a korabeli oklevelekben még semmi nyoma. A XIII. század politikai, társadalmi és az ebből következő közigazgatási átalakulása Tildet is érinti. A királyi vármegyerendszer felbomlásakor kerülhet a terület egyik része a Tildi nemesek kezébe⁴, másik része az esztergomi érsek fennhatósága alá.⁵

Első említése egy 1297-ből való oklevélben található meg.⁶ Ebben a Tildi nemesek eladják tőhöl⁷ földjüket⁸. A 14. század elejének anarchiája érzékenyen érinti a területet. 1312-ben Bajoni Mikoucha foglalja el az érsek itteni faluját.⁹ Károly Róbert konszolidációja alatt ismét az esztergomi érsek birtokában van, ezt bizonyítja egy 1319. évi oklevél.¹⁰ 1322-ben Füssi Sanczech fiai, Rubin, Miklós, Deso és János osztozkodnak egy tildi birtokon.¹¹

---

1 Az 1332–37. évi pápai tizedlajstrom (GyTF 1.).

2 A nevet 1948-ban kapta, hatósági úton (KLEtSzt 2., 645. p.).

3 GyTF 1., 417. p. (szövegközi térkép alapján)

4 Véleményem szerint innen kaphatta a nevét, bár ezt Kiss Lajos nem említi: KLEtSzt uo.

5 GyTF 1., 480. p.

6 Uo.

7 Töhöl: falu Tildtől délkeletre.

8 Chene, Mauritius et Ladislaus filii Thome filii Emerici de villa Teld de Comitatu Bors. (Veszprémi Káptalan Országos Levéltára és MOL filmtára: GyTF 1., 480. p. alapján.)

9 villa Theeld vagy Teeld (Monumenta ecclesie Strigoniensis II. 661. p. GyTF 1., uo. alapján.)

10 villa Teeld (i. m. II. 755. p.: GyTF 1., uo. alapján.)

11 possessio Tyld (Dl. 58453: GyTF 1., uo. alapján.)

A falu XV–XVI. századi történetéről keveset tudunk. Teleki József a Hunyadiak kora Magyarországon 6. kötetének első részében Bars vármegyénél nem tesz említést sem Tildről, sem a Tildi nemesekről. A birtokosok között egyedül az esztergomi érseket találtam meg, de az ő birtokai között sincs felsorolva Tild¹².

Annyi bizonyos, hogy a terület török uralom alá került, mely alól csak Buda visszafoglalása után szabadulhatott. Ura ismét az esztergomi érsek lett¹³, de a Kiss és az Ilosvay családnak is vannak itt birtokai¹⁴. A falunak a XVIII. század végén jó földjei, szőlője, legelője volt.¹⁵ Ekkori szlovák neve Teldince.¹⁶ Lakosai a XIX. század első felében római katolikus magyarok voltak, szám szerint 358-an¹⁷. A faluban összesen 53 ház volt, de templomot a falu nem bírt¹⁸, a hívők a csiffári római katolikus templom és így az Esztergomi Érsekség alá tartoztak¹⁹. A falu szlovák neve ekkor Teldnice²⁰, de a Teldince²¹ nevet is használták. A falu közigazgatásilag a Verebéli járás alá tartozott²², a járásközpontban volt az utolsó postaállomás is.²³ Ura ekkor már a nagyszombati Szent István Szeminárium volt²⁴.

Az 1873. évi helységnévtár Tildet már községként említi Bars vármegyében.²⁵ Törvényszéke Aranyos-Maróton, járásbíróháza és adóhivatala Verebélyen volt. Az 1877. évi helységnévtár szerint Tild adóhivatala Verebélyre került át.²⁶ Az 1888. évi helységnévtár már kisközségként említi Tildet.²⁷ Fejlődik a postahálózat is, Csiffáron létesül új postaállomás, és így ez lesz a legközelebb Tildhez.

12 *Teleki József*: Hunyadiak kora Magyarországon. VI. köt. 1. rész (A szoros értelemben vett Magyarország leírása.) S. a. r. és kieg.: Szabó Károly. Pest, 1863. Emich Gusztáv. 247–259.

13 Vályi 3., 500. p.

14 MVBars, 75. p.

15 Vályi 3., 500. p.

16 Lex. Loc. 45. p.

17 NL 1., 66. p.

18 Uo.

19 Vályi 3., 500. p.

20 Lipszky 1., 682. p.

21 NL 1., 66. p.

22 FE 1837, 2., 107. p.

23 FE 1851, 4., 203. p.

24 FE i. m.-k, uo.

25 MKOHnt 1873., 1348. p.

26 MKOHnt 1877, 921. p.

Eközben Tild lakossága folyamatosan csökken, 444 főről²⁸ 429-re²⁹, majd az 1890-es évek elején 406-ra³⁰ esik vissza³¹. Érdekes, hogy a helységnévtár ebben az évben említ először más nemzetiségű lakosokat is a faluban. Ezek szám szerint 10 német és 27 szlovák lakos. Változás figyelhető meg a felekezeti megoszlásban is, az eddig tisztán római katolikus településen 4 evangélikus és 19 izraelita vallású személy jelent meg. Ezenkívül a falu nagy területgyarapodással büszkélkedhetett, 1048 kataszterholdról (továbbiakban kh) előbb 1166, majd 3310 kh-ra nőtt³². Ezt én egy Tildpuszta nevű terület hozzácsoportolásával magyaráznám, de erre vonatkozó adatot csak az 1898. évi helységnévtárban találtam.³³ A terület ilyen arányú növekedése meglehetősen furcsának tűnhet a népesség csökkenésének ismeretében, mely a századfordulóra eléri tetőpontját, bár ekkor már kézzel fogható magyarázata van. Az 1902. évi helységnévtár³⁴ adatai szerint a község területe ismét visszaesett 1189 kh-ra³⁵, és ugyanekkor lakossága is megfogyatkozott, szám szerint 19 fővel. De megfigyelhetjük egy új terület, Tild-puszta kialakulását. Tild-puszta, mint már említettem, az 1898. évi helységnévtárban³⁶ jelenik meg először mint Tild része, lakosa azonban nincs. Az 1902. évi helységnévtár ezzel szemben már 17 lakossal említi. Ez a szám már közelítőleg fedi Tild lakosainak csökkenési értékét. Tild-puszta tehát valamiféle külterületnek fogható fel ekkor. Tild puszta az 1900-as évek végén már Tild majorként³⁷, végül mint Tildmajor³⁸ szerepel. Trianon után nem találtam adatot rá, és a felvidéki bevonulás után készült helységnévtár sem említi már.³⁹

A község lakosainak száma eközben ismét változik. Az 1900-as évek végéig stagnáló, viszonylag alacsony lakosszám az 1910-es évek elején ugrásszerűen meg-

-
- 27 MKOHnt 1888, 912. p.
  - 28 MKOHnt 1873, 1348. p.
  - 29 MKOHnt 1882.
  - 30 MKOHnt 1892, 1607. p.
  - 31 1. ábra. (l. mellékletben)
  - 32 2. ábra. (l. mellékletben)
  - 33 MKOHnt 1898, 718. p.
  - 34 MKOHnt 1902, 1347. p.
  - 35 2. ábra.
  - 36 MKOHnt 1898, 718. p.
  - 37 MKOHnt 1907, 1541. p.
  - 38 MKOHnt 1913, 1228. p.
  - 39 MKOHnt 1937, 108. p.

nőtt, 442 lett.⁴⁰ Ez a hirtelen és nagy arányú növekedés nem magyarázható mással, csak betelepüléssel.⁴¹

A 90-es évek elején megjelent a közjegyzőség intézménye is. Tildet a csiffári közjegyzőséghez osztották be.⁴² A 90-es évek végén adóhatósága visszakerült Verebélyre és ismét egy új intézmény jelent meg, az állami anyakönyvvezetőség, mely Csiffáron volt.⁴³ A századfordulón csendőrorsöt telepítettek Verebélyre⁴⁴, innen felügyelték Tild közbiztonságát is. Az 1913. évi helységnévtár⁴⁵ szerint a község nevét véglegesen törzskönyvezték. A legutolsó távirda ekkor már Csiffáron volt.

Érdekesen alakul a századfordulón a házak száma is. Míg idáig a házak száma csakúgy, mint a népesség, arányosan csökkenő tendenciát mutatott, most ennek éppen ellenkezőjét, enyhe növekedést figyelhetünk meg (64-ről 69-re). Ezzel szemben a lakosság száma pont ekkor csökken a legalacsonyabb szintre (406-ről 387-re). Ez az adat a 10-es évek kezdetéig stagnál, majd csakúgy, mint a lakosság, növekedésnek indul a 10-es évek elején. Ezt az emelkedést az I. világháború és az elcsatolás töri meg. A visszacsatoláskor több lakost (521), de kevesebb házat (75) találunk itt. A házak száma azután a háború végéig, a stagnáló lakosságszám mellett jelentősen megnövekszik (101 ház), mellyel a falu nyilvánvalóan a fennálló helyszükségeit elégti ki.⁴⁶

A trianoni békeszerződés alapján Tild szlovák területre került. Az 1938. évi bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta a Felvidék nagyrészét, így Tild is visszakerült a Magyar Koronához. Lakosainak száma ekkor már 521, de a helységnévtár⁴⁷ nem utal más nemzetiségekre, és arra sem, hogy a római katolikusokon kívül más vallásúak is lettek volna a faluban. A község ekkor Bars és Hont közigazgatásilag egyesített vármegyékhez tartozott, pénzügyigazgatósága Párkányon, törvényszéke Komáromban, adóhatósága, járásbíróháza, közjegyzősége, csendőrsége és vasútállomása Verebélyen volt.

---

40 MKOHnt 1913, 1228. p.

41 1. ábra.

42 MKOHnt 1895, 651. p.

43 MKOHnt 1898, 718. p.

44 MKOHnt 1902, 1347. p.

45 MKOHnt 1913, 1228. p.

46 1. ábra.

47 MOHnt 1937, 108. p.

A háború hatására a lakosság száma 1941-ben⁴⁸ már csak 502 volt, ez a szám azonban — érdekes módon — a háború végéig nem változik⁴⁹. 1944-re a község törvénytörvényesége Ipolyságra kerül át.

A párizsi béke értelmében Tild ismét elkertült Magyarországtól, Csehszlovákia, később a Cseh és Szlovák Köztársaság területén volt Telince néven. Ma Csiffárhoz (Čifare) tartozik⁵⁰, mely a Szlovák Köztársaságban található.

Tild neve a Tél személynévből ered. Ez a személynév régi, nyelvemléki eredetű, és -d képzős alakjából származik a falu neve. A Tél személynév először 1271-ben jelenik meg oklevélben⁵¹, majd egy 1277. évi⁵² említésről is tudunk⁵³. Összevetve ezt Györfly György adataival⁵⁴, látható, hogy a személynév sokkal hamarabb megjelenik, mint a falu neve.

Műemlékei a falunak nincsenek, kulturális szempontból megemlíthető Dillesz Sándor hagyatéka, mely a vármegyei múzeum alapja volt. Házában a századfordulón még értékes régiséggyűjteménye volt, melyre vonatkozóan későbbi adatot nem találtam.⁵⁵

---

48 MOHnt 1941, 330. p.

49 MOHnt 1944, 577. p.

50 MHNASZt, 338. p.

51 Szentpétery II/1., 128. p. (KLEtSzt 2., 645. p. alapján.)

52 I. m. II/2-3. 194. p. (KLEtSzt 2., 645. p. alapján.)

53 KLEtSzt 2., 645. p.

54 GyTF I., 480. p.

55 MVBars 75. p.

Rövidítések feloldása

- FE 1837, 2. *Fényes Elek*: Magyar Országának s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. 2. köt. Pest, 1837. Tanner–Károlyi. 680 p.
- FE 1851, 4. *Fényes Elek*: Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betürendben körülményesen leiratik. 4. köt. Pest, 1851. Kozma Vazul. 350 p.
- GyTF 1. *Györffy György*: Magyarország Árpád-kori történeti földrajza. 1. köt. Bp., 1963. Akadémiai Kiadó. 907 p.
- KLEtSzt *Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára. 4. kiad. 2. köt. Bp., 1988. Akadémiai Kiadó. 882 p.
- Lex. Loc. *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum*. Bp., 1920. Hornyánszky. 335 p.
- Lipszky 1. *Lipszky Joannes*: Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae. Pars I. Buda, 1808. Typis Regiae Universitatis Pestanae. 766 p.
- MHNASzt *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Szerk.: Lelkes György. Bp., 1992. Balassi Kiadó. 625 p.
- MKOHnt 1873–1913 *A Magyar Korona Országainak helységnévtára (1873 és 1913 között)*. Szerk.: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Bp., 1873., 1877., 1882., 1888., 1892., 1895.,

- 1898., 1900., 1902., 1907., 1913. Atheneum és Hornyánszky Viktor R.-T.
- MOHnt 1937, 1. Magyarország helységnévtára. Szerk.: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. 1. pótfüz. Bp., 1938. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda. 139 p.
- MOHnt 1941–1944 Magyarország helységnévtára (1941 és 1944 között). Szerk.: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1941., 1944. Hornyánszky Viktor R.-T.
- MOL Magyar Országos Levéltár
- MVBars Magyarország vármegyei és városai. Szerk.: Borovszky Samu., Bp., 1903. Apollo Irodalmi Társaság. 568 p.
- NL 1. *Nagy, Ludovicus*: Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum. 1. rész. Buda, 1828. Landerer. 638 p.
- Szentpétery II/1. *Szentpétery Imre*: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. 2. köt. 1. füz. Bp., 1943. Magyar Tudományos Akadémia. 194 p.
- Szentpétery II/2–3. *Szentpétery Imre*: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke (Szerk.: Borsa István). 2. köt. 2–3. füz. Bp., 1961. Magyar Tudományos Akadémia.
- Vályi 3. *Vályi András*: Magyar Országának leírása. 3. köt. Buda, 1799. A Királyi Univeritásnak betűivel. 688 p.

Bibliográfia

Fényes Elek: Magyar Országának s a hozzá kapcsolt tarományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. 2. köt. Pest, 1837. Tanner–Károlyi. 680 p.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betürendben körülményesen leiratik. 4. köt. Pest, 1851. Kozma Vazul. 350 p.

Györffy György: Magyarország Árpád-kori történeti földrajza. 3. kiad. 1. köt. Bp., 1963. Akadémiai Kiadó. 907 p.

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. 4. kiad. 2. köt. Bp., 1988. Akadémiai Kiadó. 882 p.

Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Bp., 1920. Hornyánszky. 335 p.

Lipszky Joannes: Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confiniorum militarium magni item principatus Transylvaniae. Pars 1. Buda, 1808. Typis Regiae Universitatis Pestanae. 766 p.

Magyar helységnév-azonosító szótár. Szerk.: Lelkes György. Bp., 1992. Balassi Kiadó. 625 p.

A Magyar Korona Országainak helységnévtára (1873 és 1913 között). Szerk.: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Bp., 1873., 1877., 1882., 1888., 1892., 1895., 1898., 1900., 1902., 1907., 1913. Atheneum és Hornyánszky Viktor R.-T.

Magyarország helységnévtára 1937. Szerk.: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. 1. pótfüz. Bp., 1938. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda. 139 p.

Magyarország helységnévtára (1941 és 1944 között). Szerk.: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1941., 1944. Hornyánszky Viktor R.-T.

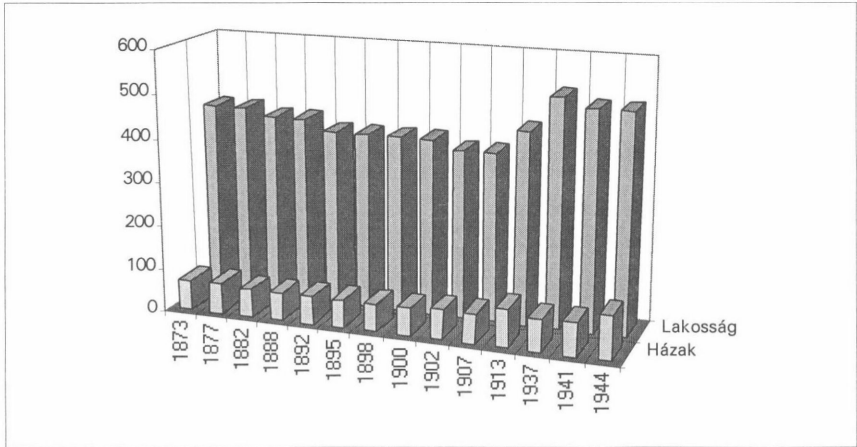
Magyarország vármegyéi és városai. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1903. Apollo Irodalmi Társaság. 568 p.

Nagy, Ludovicus: Notitiae politico-geographico-statisticae inelyti regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum. Pars 1. Buda, 1828. Landerer. 638 p.

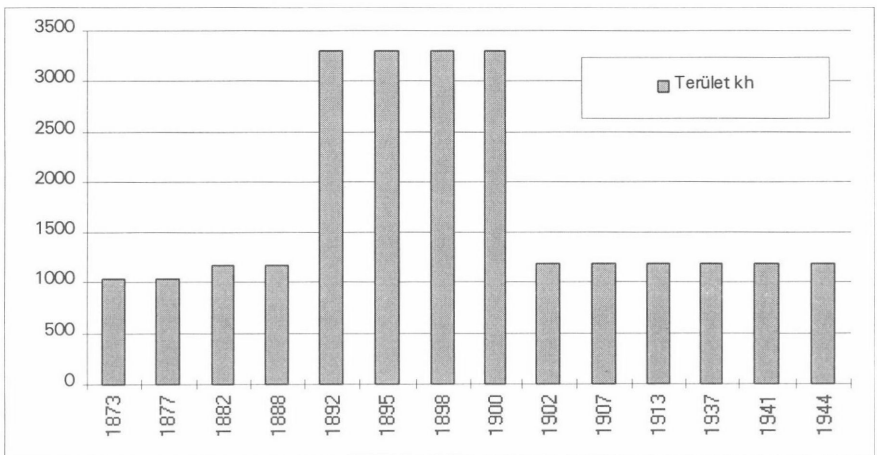
Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon. VI. köt. 1. rész. (A szoros értelemben vett Magyarország leírása.). S. a. r. és kieg.: Szabó Károly. Pest, 1853. Emich Gusztáv. 320 p.

Vályi András: Magyar Országának leírása. 3. köt. Buda., 1799. A Királyi Universitasnak betűivel. 688 p.

Melléklet

1. ábra. A lakosság és a házak számának alakulása

2. ábra. A terület nagyságának változása kataszteri holdban mérve